

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2022, 3(2), s. 102 - 104.

Evindar YEŞİLBAŞ (ed.)
Mardin Çarşıları ve El Sanatları
(Kitap Tanıtımı / Book Reviews)

Dr. Öğr. Üyesi Şerif TÜMER

Evindar YEŞİLBAŞ (ed.), *Mardin Çarşıları ve El Sanatları*, (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları 2017, 155 sayfa, ISBN: 978-605-4202-33-1).

Paranın bir değer olarak insanlık tarihindeki yerini alması beraberinde ekonomik, sosyal ve birçok alanda köklü bir değişimi de getirmiştir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılama yöntemleri olan takas, sonrasında yerini ticarete bırakmıştır. Tarım devrimiyle birlikte yerleşik hayata geçişin kapsamlı bir şekilde sağlandığı insanlık tarihi süreci ticaretle birlikte başka bir boyuta doğru evrilmiştir. Ticaretin yapılabilmesi için gerekli şartların sağlanması hususu da mimari noktasında karşımıza ticaret yapıları olarak çıkmaktadır. Çarşı, arasta, bedesten, han ve kervansaray yapıları bu ticaretin güvenli bir şekilde sağlanabilme noktasındaki ihtiyacın mimari olarak vücut bulmuş karşılıklardır. Tanıtımı yapılan *Mardin Çarşıları ve El Sanatları* kitabı ticaret yapıları ile geleneksel el sanatlarının bütüncül anlamda ele alınarak, Mardin gibi önemli bir şehrin bu alandaki çalışma eksikliğini doldurmuş bulunmaktadır. Kitabın *Önsöz* kısmında, Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Koordinatörlüğü tarafından 19.06.2015 tarihinde kabul edilen projenin 18 aylık bir zaman diliminde gerçekleştirildiği bildirilmektedir. Bu bölümde aynı zamanda konunun kapsam ve sınırlarına dair bilgiler de bulunmaktadır. Tarihi kimliği ve geleneksel dokusunu korumuş olan Mardin şehrinin çarşıları ve bu çarşılarında faaliyet gösteren esnaf ve sanatkarların da tanıtılması bu kitabın asıl amaçlarındandır. Bu bağlamda kentsel sit alanı içerisinde yer alan 8 adet çarşı mimari özellikleri ile tanıtılarak, Anadolu'nun ticaret mimarisi içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Toplamda üç bölüm olarak yayımlanmış olan kitabın birinci bölümü “Mardin Çarşıları” başlığı altında Dr. Evindar YEŞİLBAŞ tarafından kaleme alınmıştır. Mardin çarşılarının işlevini yitirmeye başlaması ile yok olma tehdidine karşı dikkat çeken yazar, bu alandaki yayın yetersizliğinden bu konuyu seçtiklerini bildirmektedir. Çalışılan yapıların ortak bir üslup özelliğine sahip olup olmadıkları ve bu çarşıların kendi yapı grubu içerisinde gelişim açısından nasıl bir yere sahip olduğu hususu bu çalışmanın amaçlarının başında yer almaktadır. Bu bağlamda tescilli ve tescilsiz çarşılarda alan çalışması yapılarak, yapılar fotoğraflanmış ve ölçüleri alınmıştır. Güncel fotoğrafların yanı sıra geçmiş dönemdeki fotoğraflar da eklenerek, yapıların geçmişi ve günümüzdeki durumu hakkında fikir edinilmesi sağlanmıştır. Giriş bölümünden sonra Mardin şehrinin tarihçesini anlatan başlıkta şehrin geçmişten günümüze kadar olan süreçteki tarih sahnesinde hangi aşamalardan geçtiği hem kaynaklar hem de arkeolojik kazılardan beslenerek verilmiştir. Konuya genel bir yaklaşım açısından bakılan “Anadolu Çarşılarına Genel Bir Bakış” başlığı altında Türk ve İslam şehirciliğinin Anadolu’daki gelişim aşaması belirtilerek incelenmiş, Mardin çarşılarının bu yapılar arasındaki yerini belirlemeye yönelik olarak okuyucuya genel bir çerçeve çizilmiştir. Bu bölümden sonra “Mardin Çarşılarının Tarihi ve Mimari Özellikleri” başlığı altında tarihi kaynaklar ve görseller eşliğinde konuya genel bir giriş yapılarak, Mardin çarşılarının akademik alt yapısı hazırlanmıştır. Sonrasında (alfabetik düzene göre) Aktarlar Çarşısı, Ayakkabıcılar Çarşısı, Bakırcılar Çarşısı, Çarıkçılar Çarşısı, Marangozlar Çarşısı, Revaklı Çarşı, Tellallar Çarşısı ve Zahirceiler Çarşısı mimari çizim ve görseller eşliğinde verilerek, sonrasında genel bir değerlendirme yapılmış, elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca Ulu cami merkezli gelişim gösteren İslam şehirciliğinin önemli bir örneği olan Mardin’in bu anlamdaki önemi belirtilerek vurgulanmıştır. Yazar bölümün sonunda önerilerini sıralayarak, yeniden işlevlendirmenin önemine atıfta bulunmuş ve koruma anlayışının yapıyı kaderine terk etmemek olduğu hususuna dikkat çekmiştir. Bu çarşılarının restorasyonu yapılarak, işlev kazandırılması ve böylelikle şehrin tanıtımına katkı sağlayarak geçmiş kültür değerlerimizin geleceğe aktarımı noktasında önemli öneriler getirilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü, Arş. Gör. Emine DALICI tarafından kaleme alınmıştır. “Mardin Çarşılarında Yaşayan El Sanatları ve Ustaları I” başlığı altında Mardin’in yaşayan el sanatlarına ve bu sanatların uygulayıcısı olan sanatkârlara yer verilmiştir. Kuyumculuk, Bakırcılık, Kalaycılık, Ahşap Oymacılığı ve Cam altı Resmi gibi geleneksel sanat dallarını tanıtan yazar, çalışma yöntemi olarak yerinde tespit, ustalarla mülakat ve görsellerle konuyu destekleme yoluna gitmiştir. Tanıtılan sanat dallarının yapım ve süsleme teknikleri hakkında da bilgiler barındıran bu bölüm, ustaların kayıt altına alınması açısından ayrıca önemlidir. Ustalarla yapılan mülakatlar sonucunda; yeni neslin bu sanatlara ilgisizliği, hazır alışmanın bu sanatlar için yok edici derecede tehlikeli oluşları, yetiştirecek çırak bulamamak ve işlerinin her geçen gün gözle görülür şekilde azalmasının meydana getirdiği tehditlere vurgu yapılmıştır. Belki de bu alanda usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişen sanatkârların son temsilcileri olan ustalarla mülakat bu açıdan oldukça önemlidir. Bu bölüm genel bir değerlendirme ve sonuç ile tamamlanmaktadır.

Kitabın üçüncü ve son bölümü, Arş. Gör. Nesrin YEŞİLMEN tarafından kaleme alınmıştır. “Mardin Çarşılarında Yaşayan El Sanatları ve Ustaları II” başlığı altında Gümüş işçiliği, taş oymacılığı ve semercilik-palancılık sanatları tanıtılarak, Mardin’in bu noktadaki kültürel değerlerinin bu çeşitlilik üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Gümüş işlemeciliği başlığı altında gümüş yapımında kullanılan aletlerden de bahseden yazar, bu anlamda terminolojik bir önsöz ile konuya giriş yapmaktadır. Bu sanat dalının ustaları ve çalışanları ile yapılan mülakatlarla zenginleştirilen bu bölüm, özellikle telkâri ile ön plâna çıkan Mardin için büyük önem arz etmektedir. Taş işlemeciliği başlığı altında taşın kısa tarihinden bahsederek, Mardin için olan önemine vurgu yapmaktadır. Mardin mimarisinin temel yapı malzemesi olan taşın ve taş işleme sanatının teknolojiye yenik düştüğü ve çalışacak çırak bulma gibi zorlukların olduğu ustaların dilinden aktarılmıştır. Yazar diğer bir başlıkta semercilik ve palancılık mesleklerinden bahsederek, konuya ilişkin terimlerin bir listesini de sunmaktadır. Semercilik-palancılık sanatının hayvan taşımıcılığı ve hayvancılıkla bağlantılı sanat dalları olması nedeniyle geleceğinin ciddi anlamda tehdit altında olduğu vurgulanmıştır. Ulaşımın motorlu taşıtlar vasıtasıyla gerçekleşmeye başlaması ve mekanik vasıtaların köylere kadar ulaşmış olması nedeniyle her geçen gün azalan semer-palan işleri bu sanat dalındaki son iki ustanın ağzından okuyucuya aktarılmaktadır. Ustalar çırak bulmak bir tarafa kendi evlatlarının dahi bu sanat dalında çalışmadığını söylemekte ve üzülenek, bu alandaki son temsilciler olduklarını belirtmektedir. Bu açıdan ayrı bir önem arz eden bu başlık, geleneksel sanatlar ile teknoloji arasındaki değişim ve dönüşüm döngüsünün en güzel örneğidir. Bölümün sonunda yer alan değerlendirme ve sonuç kısmında yok olmaya yüz tutmuş bu sanat dallarını yaşatabilmek adına öneriler sıralanmıştır.

Geleneksel Mardin çarşıları ve bu çarşılarda icra edilen geleneksel sanatlar adına oldukça önem arz eden bu kitap, konuyu sadece mimari ile sınırlı tutmayıp, usta ve sanatkârlarında listesini sunarak, konuya ilişkin çok kıymetli görüşlere yer vermektedir. Eski Mardin olarak anılan bölgede, Ulu Cami etrafında gelişim gösteren bu çarşıların onarımları yapılarak, belirtilen öneriler üzerinden devamlılıklarının sağlanması üç yazarın da bulunduğu ortak noktadır. Günümüzde oldukça revaçta olan kültür turizminin en önemli duraklarından olan Mardin’in sahip olduğu mimari ve kültürel değerlerin akademik bir düzenle verildiği bu kitap, araştırmacılar için de aydınlatıcı bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Şerif TÜMER,
Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi,
e-mail: seriftumer@artuklu.edu.tr, ORCID ID: ORCID:0000-0002-0108-9647.